

SAĞLIK GÖSTERGELERİ VE SAĞLIK TURİZMİ BAKIMINDAN BRICS-T ÜLKELERİNİN İNCELENMESİ: DIŞ TİCARETTE UZMANLAŞMA DÜZEYİ ANALİZİ¹

Şule BATBAYLI*

ÖZET

BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) ülkeleri son yıllarda dünyada dikkat çeken ülkeler olmuşlardır. Her biri kendi koşuluna göre uzmanlaşmıştır. Ayrıca kendi ekonomisine olumlu anlamda yansıyan altyapı özellikleri bulunmaktadır. Gelişmekte olan bu ülkeler hizmet ticaretine de önem vermektedir. Özellikle olumlu olan sağlık göstergelerinden yararlanarak sağlık hizmeti konusunda uzmanlaşmaya çalışmaktadırlar. Yerelde sağlık göstergelerinin iyi olması uluslararası anlamda daha fazla hastaya hizmet sunulabilme olanağı sağlar. Bu nedenle çalışmada öncelikle ülkelerin sağlık göstergeleri incelenmiştir. Genel olarak BRICS-T ülkelerinin sağlık göstergeleri zamanla iyileşme göstermiştir. Sağlık altyapısındaki iyileşme daha fazla hastaya ulaşmayı ifade etmektedir. Bununla birlikte söz konusu ülkeler sağlık turizminden de yüksek döviz geliri elde etmektedir. Yine kendi koşulları çerçevesinde öne çıkan bazı unsurlar (coğrafi konum, uygun maliyet, turizm, gelişmiş sağlık altyapısı vb.) bu ülkelere sağlık turizmi diő ticaretinde uzmanlaşma sağlamıştır. Ülkelerin diő ticarete uzmanlaşma derecesi onların rekabet gücünü belirtmektedir. Bu nedenle çalışmada, BRICS-T ülkelerinin sağlık turizmi diő ticaretindeki uzmanlaşması hesaplanmıştır. Bunun için açıklanmış karşılaştırılabilir üstünlükler endekslerinden yararlanılmıştır. Net Ticaret Endeksi ve İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile hesaplanan sonuçlara göre Türkiye, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika sağlık turizmi diő ticaretinde uzmanlaşmıştır. Rusya ile Çin ise bu anlamda uzmanlaşma yakalayamamış ve rekabet gücü elde edememiştir. Sonuç olarak şu söylenebilir: Sağlık göstergelerinin iyi olması sağlık turizmine olumlu yansıyacağı anlamına gelmeyebilir. Öte yandan Türkiye ve Brezilya'da ise sağlık göstergelerinin iyi olmasının sağlık turizmine olumlu yansıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: BRICS-T Ülkeleri, Sağlık Göstergeleri, Sağlık Turizmi, Açıklanmış Karşılaştırılabilir Üstünlük Endeksi, Diő Ticarete Uzmanlaşma.

EVALUATION OF BRICS-T COUNTRIES IN TERMS OF HEALTH INDICATORS AND HEALTH TOURISM: FOREIGN TRADE SPECIALISATION LEVEL ANALYSIS

ABSTRACT

BRICS-T (Brazil, Russia, India, China, South Africa and Turkey) countries have been the countries that have attracted attention in the world in recent years. Each of them is intense according to its conditions. In addition, they have infrastructure features that reflect positively on their economy. These developing countries also attach importance to service trade. In particular, they try to specialize in health care by taking advantage of positive health indicators. Good health indicators at the local enable more patients to be served internationally. For this reason, the health indicators of the countries were analysed in this study. In general,

¹ Bu çalışma Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu tarafından düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

*Dr, batnaylisule@gmail.com , 0000-0002-0836-9203

the health indicators of BRICS-T countries have improved over time. Improvement in health infrastructure means reaching more patients. These countries also earn high foreign exchange income from health tourism. So, some of the factors that stand out within the framework of their conditions (geographical location, affordable cost, tourism, developed health infrastructure, etc.) have provided these countries with specialisation in foreign trade in health tourism. The degree of specialisation of countries in foreign trade indicates their competitiveness. Therefore, in this study, the specialisation of BRICS-T countries in foreign trade in health tourism was calculated. For this purpose, explained comparative advantage indices were used. According to the results calculated with the Net Trade Index and Export-Import Ratio Index, Turkey, India, Brazil and South Africa specialised in foreign trade in health tourism. Russia and China, on the other hand, could not achieve specialisation in this sense and could not achieve competitiveness. As a result, the following can be said: Good health indicators may not necessarily have a positive impact on health tourism. On the other hand, it can be said that good health indicators in Turkey and Brazil reflect positively on health tourism.

Keywords: BRICS-T Countries, Health Indicators, Health Tourism, Revealed Comparative Advantage, Specialisation in Foreign Trade.

1. GİRİŐ

O'Neill'in 2001 yılındaki raporunda BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) kavramı ilk defa kullanılmıştır. İlgili dönemde satın alma gücü paritesine göre belirlenen en büyük 20 ekonomi karşılaştırılmıştır: Brezilya'da hızla büyüyen ekonomi, Rusya'da petrol üretiminin konumu, Hindistan'da nüfus yoğunluğu ve Çin'de üretim gücü dikkat çeken özellikler olmuştur. Bu özellikler söz konusu ülkelerin dünya ekonomisindeki yerinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Ayrıca ülkelerin, dünyada uluslararası ekonomik ve politik iř birliklerinde ve para ve maliye politikalarında etkilerinin giderek artacağı raporda yer almaktadır. BRICS adı ise 2010 yılında Güney Afrika'nın topluluğa dahil olması ile ortaya çıkmıştır. Rapora göre 2025 yılında Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ekonomilerinin; ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Almanya, İtalya, Japonya, Fransa ve İngiltere (Gelişmiş 6 (G6) ülkeleri) ekonomilerinin yarısından daha fazla bir büyüklüğe ulaşacağı öngörülmüştür. Bunun nedeni, 2003 yılında G6 ülkelerinin toplam GSMH'nın (gayri safi milli hasıla) %15'i, BRICS ülkelerince gerçekteşmiş olmasıdır. Ayrıca, bu ülkeler G20'ye üye olup, küresel güç zemininde gelişmekte olan ülkelerdir. 2018 yılında ise açıklanan verilere göre, BRICS ülkeleri dünya nüfusunun %42'sini ve dünya ekonomisinin %23'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Söz konusu ülkeler 2008-2018 yılları arasında %30'luk büyüme oranlarına ulaşmıştır. Bunu takip eden yıllarda da söz konusu ülkelerin küresel ekonominin büyümesine ve küresel refahın artmasına katkı sağlayabilecek potansiyelleri bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin de, BRICS ekonomileri ile benzer özellikler göstermesi, Türkiye'nin bu gruba dahil olup BRICS-T adı ile anılmasına yol açmıştır. BRICS-T ülkelerinde "ticari faaliyetlerde devlet kontrolünün azaltılarak liberalleşmeye gidilmesi", ekonomik kalkınma bakımından önem arz etmektedir. Dolayısıyla BRICS-T ülkeleri, kendi ekonomik büyüme yapılarını dikkate alarak uluslararası ticarete yer edinmiştir. Bu ülkeler ekonomik kalkınma ile büyüme oranlarını yükseltme çabası içindedirler (Bulut ve Doğan, 2020: 133).

BRICS-T ülkeleri son yıllarda küresel hizmet ticaretinde de aktif olarak yer almaktadır. Ayrıca orta gelirli ekonomilerin en büyüğü olarak görölmektedir. 2020 yılında bu ülkelerin hizmet sektörü ayrı ayrı değerlendirildiğinde, hizmet sektörü yaratılan katma değer oranı bakımından en büyük sektör olmuştur. Hizmet sektörünün GSYH (gayri safi yurtiçi hasıla) içerisindeki payı; "Brezilya'da %63, Çin'de %55, Hindistan %49, Rusya'da %56 ve Güney Afrika'da %61'dir". Daha açık bir ifadeyle BRICS ülkelerinde bu oran GSYH'in yarısı ve/veya daha fazlası kadardır. Öte yandan BRICS ülkelerinde sanayi 2., tarım ise 3. sektör olmuştur (Dumrul ve Kılıçarslan, 2022: 100).

Sağlık hizmeti, turizm hizmeti, eğitim hizmeti, sigortacılık hizmeti, bilişim hizmeti, danışmanlık hizmeti, vb. hizmetler de uluslararası hizmet sektörleri arasında başta gelmektedir. (Batbaylı ve Ertürk, 2024: 336). Bu çalışmada hizmet ticaretinde küresel anlamda kendini göstermiş olan BRICS-T ülkelerinin ulusal ve uluslararası sağlık hizmetleri incelenmiştir.

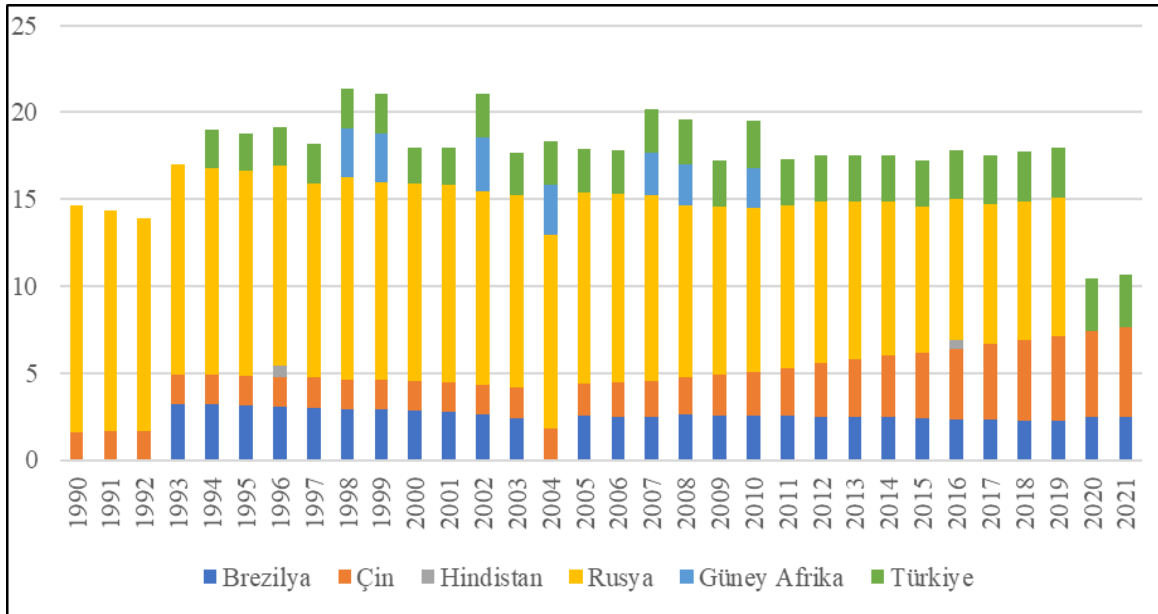
Gelişmiş altyapısı olan bir sağlık hizmeti, ülkelerin uluslararası çevre ve küresel ticarete entegrasyonunda olası zorluklarla mücadelesini kolaylaştırabilecektir. Ekonomik büyümenin artması ve genişleme fırsatlarının doğması gelişmekte olan ülkelerin sağlığı koruma ve refahı yükseltme imkanına zemin hazırlayabilir. Bu durum, sağlık hizmetleri olanaklarına daha kolay erişim ve hanehalkı gelirinde artışı doğrudan etkileyebilir. Bununla birlikte kaliteli olan sağlık hizmetlerinin uluslararası hale gelmesi, diğer bir ifadeyle uluslararası sağlık turizminin yaygınlaşması, hizmeti alan ülkenin de sağlık altyapılarının daha kaliteli hale gelmesini sağlayabilir (Aich ve Banerjee, 2023: 25).

2. BRICS-T ÜLKELERİN SAĞLIK GÖSTERGELERİ VE SAĞLIK TURİZMİ

Sağlık göstergeleri ve sistemleri ülkeler arasında çeşitlilik göstermesinin yanı sıra aynı ülke içindeki farklı bölgeler arasında da çeşitlilik gösterebilir. Bu nedenle bireyler sağlık hizmeti almak için kendi bölgeleri veya ülkeleri dışına seyahat etmektedirler. Sağlık hizmetine ulaşma çabası arttıkça sağlık hizmetlerinin de küresel anlamda kendini daha net bir şekilde göstermesi ortaya çıkmaktadır (Atalay, Yücel ve Yücel, 2024: 278). Sağlık altyapısındaki gelişmişlik ülkeleri öncelikle kendi vatandaşlarına en iyi sağlık hizmetini sunmaya ve daha sonra yurtdışındaki hastalara en iyi sağlık hizmetini sunmaya imkan sağlamaktadır. Sağlıklı olmak için yurtdışına seyahat eden hastalar sağlık turizminin canlanmasına zemin hazırlarlar. Sağlık turizmi, fiziksel ve ruhsal hizmetler ile sağlığı iyileştirmek için bireyin ikamet ettiği yeri kendi isteği ve bilinci doğrultusunda değiştirerek yapmasıdır (Roman, Roman ve Wojcieszak-Zbierska, 2023). Sağlık turizmi dahilinde olan hizmetler; medikal turizm, geriatri turizmi ve spa-wellness turizmidir (Soare ve Zugravu, 2014). Kaliteli hizmet, sağlık altyapısı, düşük maliyet, kısa bekleme süresi, coğrafi konum, turizm ve doğal zenginlikler, iklim, kültürel benzerlik gibi unsurlar uluslararası sağlık hizmetini etkilemektedir (Batbaylı, 2022). Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) göre uluslararası sağlık hizmeti şu şekillerde yapılabilmektedir (WTO, 2021):

- Elektronik sağlık hizmeti,
- Yabancı ülkeye giderek sağlık hizmeti alma,
- Diğer ülkelerde sağlık ile ilgili tesis açma
- Sağlık personellerinin yurt dışında sağlık hizmeti vermesi.

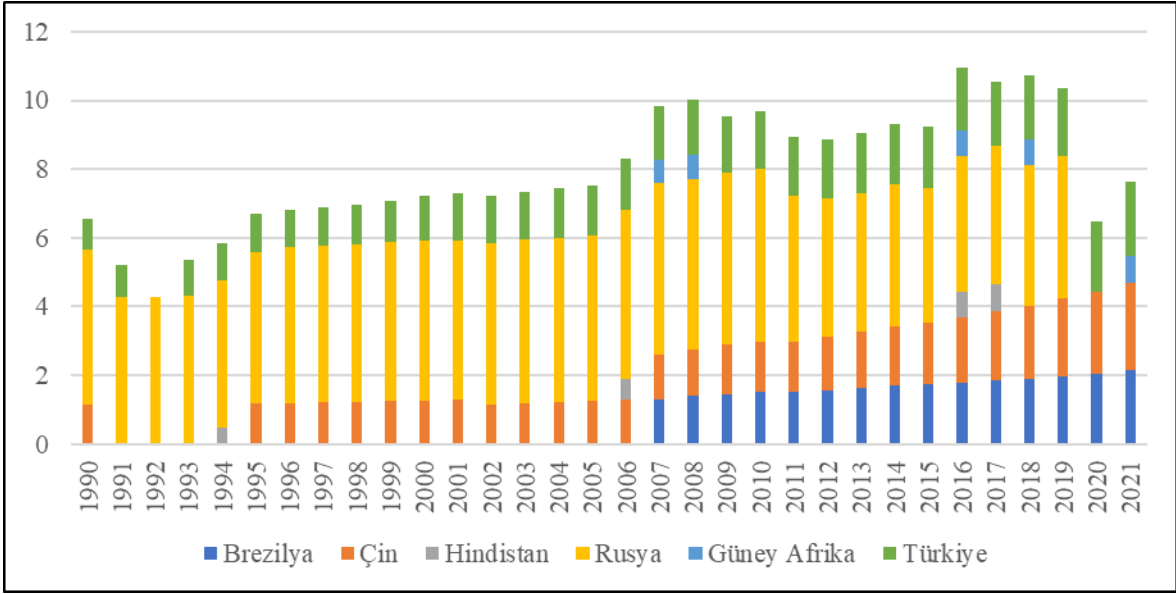
Şekil 1'de BRICS-T ülkelerinin 1990-2021 yılları arasındaki hastane yatak kapasitesi verilmiştir. Ulaşılan verilere göre, 1000 kişi başına düşen yatak sayısı bakımından en fazla sayıya sahip olan ülke Rusya'dır. Çin'de bu veri zamanla artmıştır, Brezilya ve Türkiye'de hemen hemen aynı seviyede kalmıştır, Güney Afrika'da ise bu veri 1998, 1999, 2002, 2004, 2007, 2008 ve 2010 yılları için mevcut olup, Brezilya ve Türkiye'ye yakındır. Hindistan'a ait bu veriye çok az yılda ulaşılabilmektedir.

Şekil 1. Hastane Yatak Sayısı (1.000 kişi başına)

Kaynak: OECD Health Statistics, 2024

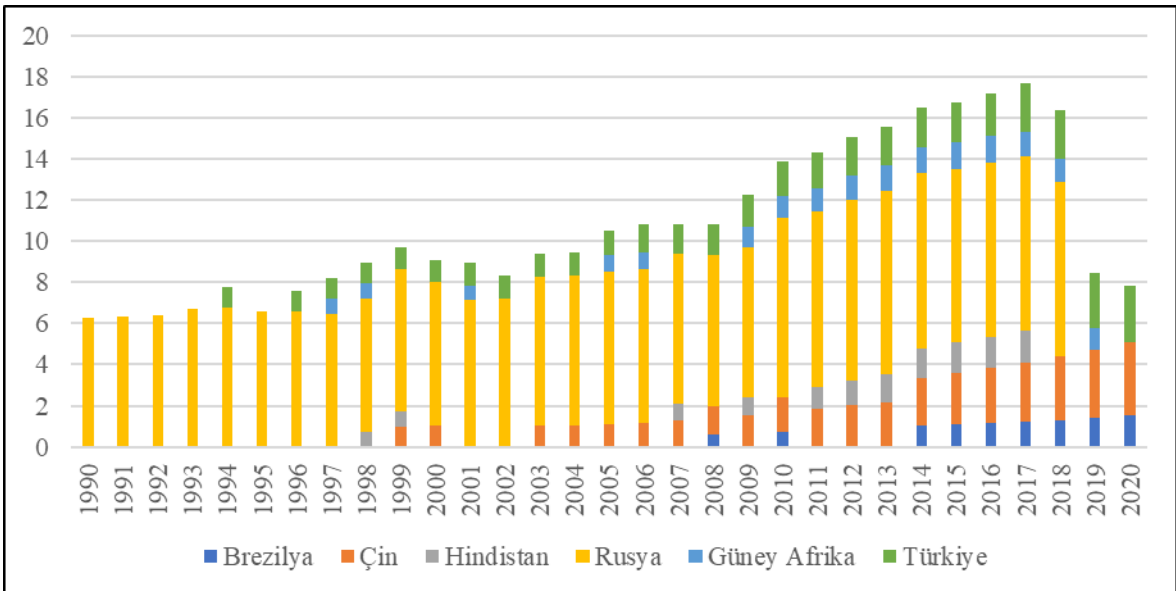
Şekil 2’de BRICS-T lkelerinin 1000 kişi başına dŐŐen doktor sayısı verilmiştir. Buna göre en fazla doktor sayısına sahip lke Rusya’dır. Bunu takiben Çin, Brezilya, Türkiye ve Güney Afrika yer almaktadır. Hindistan’a ait bu veriye çok az yılda ulaşılabilmektedir.

Şekil 2. Doktor Sayısı (1.000 kişi başına)

Kaynak: OECD Health Statistics, 2024

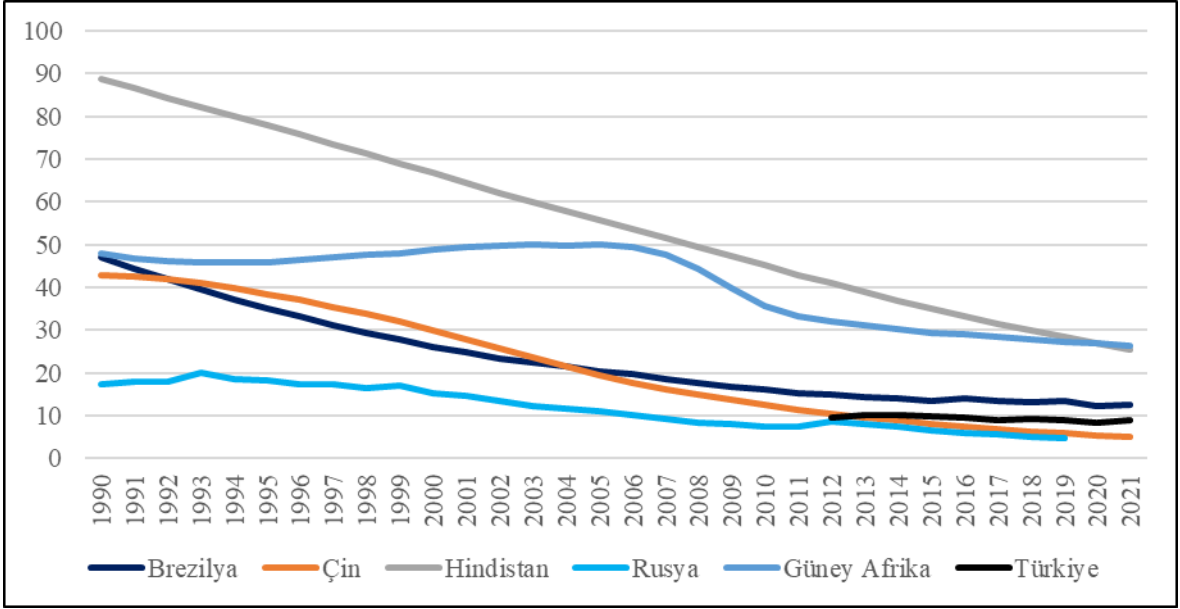
Şekil 3’te BRICS-T ülkelerine ait olan 1000 kişi başına dŐŐen hemşire sayısı verileri yer almaktadır. Buna göre en yüksek hemşire sayısına sahip olan lke Rusya’dır. Çin’de bu veri zamanla artmıştır. Türkiye, Güney Afrika, Hindistan ve Brezilya’da birbirine yakın olmasına raŐmen Rusya kadar fazla değildir.

Şekil 3. Hemşire Sayısı (1.000 kişi başına)

Kaynak: OECD Health Statistics, 2024

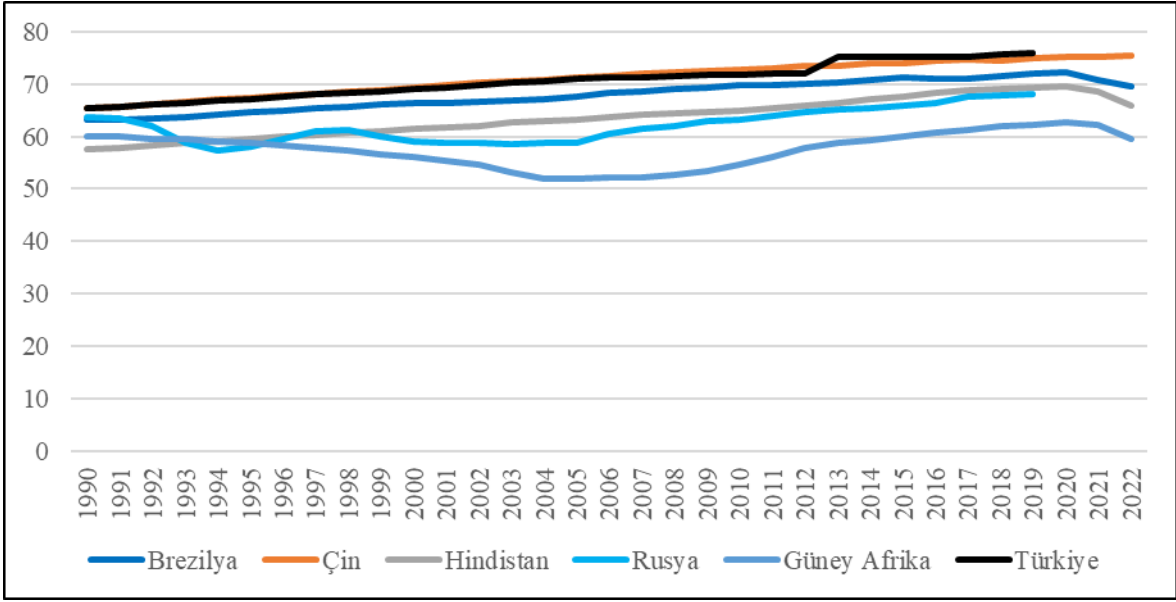
Şekil 4'te BRICS-T ülkelerine ait olan 1000 canlı doğumdaki bebek ölüm oranları yer almaktadır. Bu anlamda en hızlı düşüşü gösteren ülke Hindistan'dır. Ancak yine nispi olarak yüksektir. Bunu takiben Güney Afrika ve Brezilya yüksek orana sahiptir. Çin'de de zamanla hızlı bir şekilde düşüş olmuştur. En düşük bebek ölüm oranına sahip ülke ise Rusya'dır. Türkiye'nin ise son yıllardaki verilerine göre bu oran nispeten düşüktür.

Şekil 4. Bebek Ölüm Oranları (Ölümler/1.000 canlı doğum)

Kaynak: OECD Health Statistics, 2024

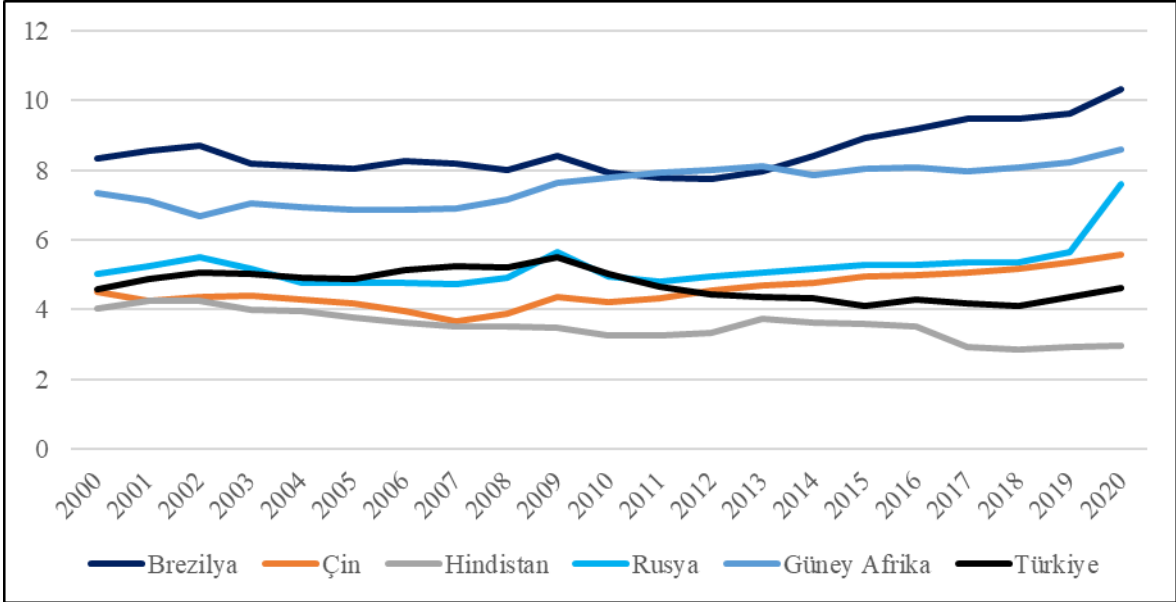
Şekil 5'te BRICS-T ülkelerine ait olan doğumda beklenen yaşam süresi göstergesi (yaşam beklentisi göstergesi) yer almaktadır. Söz konusu veri diğerlerine göre daha kapsamlıdır. Bunun nedeni şöyle ifade edilebilir: Bu sağlık göstergesi hastalık, ölümlülük, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, yaşlılık halleri, yani yenidoğan bireyin yaşam süresini ortalama olarak veren bir yaşam tablosu çıktısıdır (Mathers vd., 2003: 5; WHO, 2021). Buna göre en yüksek yaşam beklentisine sahip ülke sırasıyla; Türkiye, Çin, Brezilya, Hindistan, Rusya ve Güney Afrika'dır. Yaşam süresi bakımından ortalama en iyi değere sahip olan ülke Türkiye'dir.

Şekil 5. Doğumda Beklenen Yaşam Süresi

Kaynak: OECD Health Statistics, 2024

Şekil 6’da BRICS-T ülkelerinin cari sağlık harcamaları verileri yer almaktadır. Söz konusu gösterge sağlık ekonomisi bakımından önemli bir göstergedir. Bunun nedeni GSYH içinden sağlık için ne kadar pay ayrıldığını ifade etmektedir. Bu anlamda sağlığa en fazla payı ayıran ülke Brezilya’dır. Bunu takiben Güney Afrika, Rusya, Çin, Türkiye ve Hindistan yer almaktadır.

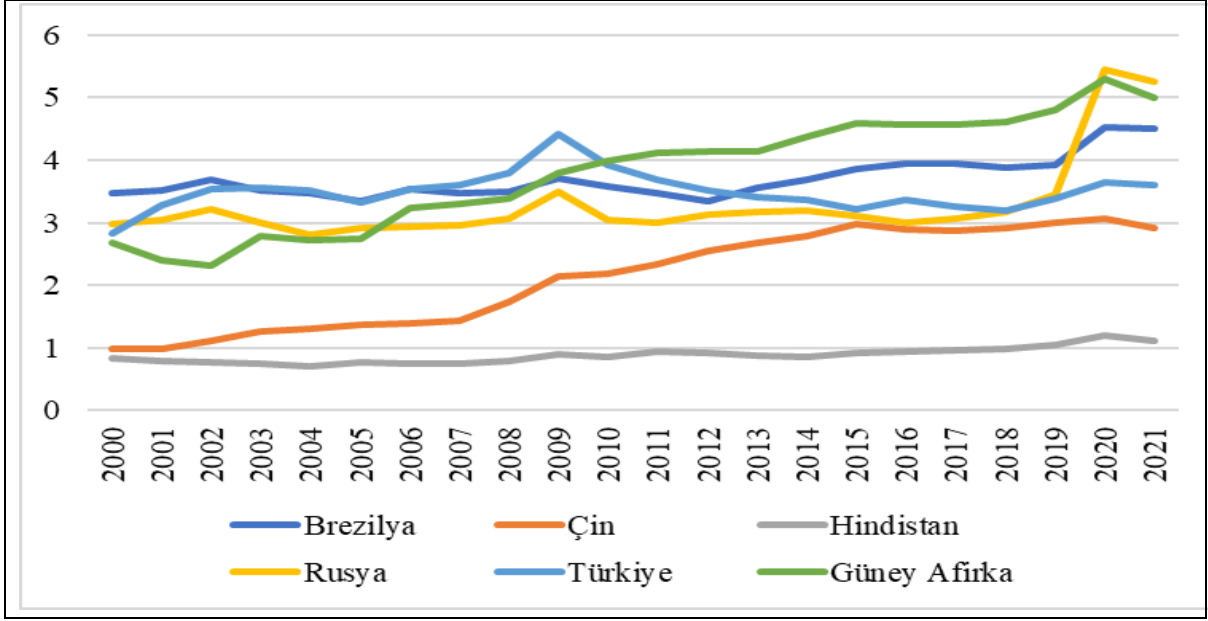

Şekil 6. Cari Sağlık Harcamaları (GSYH %)

Kaynak: World Bank, 2024

Şekil 7’de kamu tarafından yapılan sağlık harcamaları gösterilmektedir. Devletin sağlık alanına yaptığı yatırımlar, sağlığı iyileştirmek için gerçekleştirdiği tüm harcamalar bu kapsamdadır. Kamusal olarak GSYH içinden sağlığa ne kadar çok pay ayrılırsa, ülke vatandaşlarının refahına katkı sağladığı söylenebilir. Bu anlamda Güney Afrika’da bu oran nispeten hızlı arttığı ve son yıllarda diğer ülkeleri geride bıraktığı görülmektedir. Rusya’da genel olarak stabil ilerlerken pandemi (Covid 19 Pandemisi) döneminde bir sıçrayış olduğu görülmektedir. Brezilya nispeten yüksek olup pandemi döneminde daha da fazla artış göstermiştir. Türkiye 2009 dönemi civarında

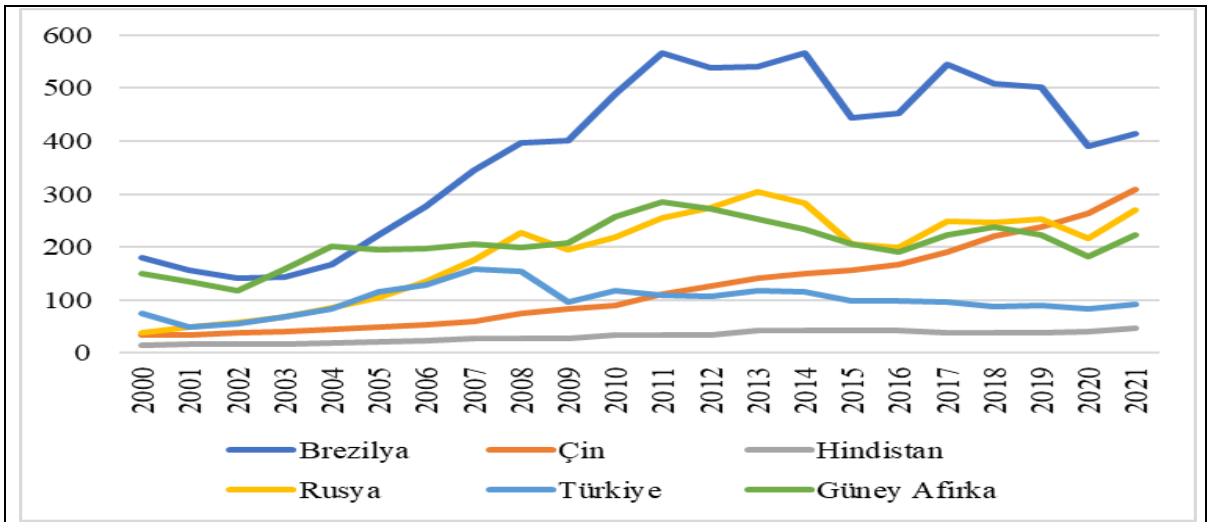
GSYH içinden sağlık harcamasına daha fazla pay ayırmıştır. Sonrasında düşüş olmuş, ancak pandemi döneminde tekrar bir artış yaşanmıştır. Çin’de bu oran belirgin şekilde artış eğilimindedir. Ancak son yıllarda bu artış durağan hale gelmiştir. Nispeten GSYH içinde kamu sağlık harcamaları en düşük olan ülke Hindistan’dır. Pandemi döneminde bir artış olmasına rağmen yine de Hindistan düşük bir değere sahiptir.

Şekil 7. Kamu Sağlık Harcamaları (GSYH %)

Kaynak: World Bank, 2024

Şekil 8’de BRICS-T ülkelerinde kişi başına yapılan yurt içindeki özel sağlık harcamaları verilmiştir. Buna göre Brezilya en fazla özel sağlık harcaması yapan ülke olarak görülmektedir. Ortalama 2002’den 2015’e kadar olan dönemdeki artış dikkat çekmektedir. Daha sonra düşüş olsa da pandemi döneminde yine bir artış yaşanmıştır. Rusya’da da nispi yüksek harcama göze çarpmaktadır. Benzer şekilde Çin’de istikrarlı bir şekilde özel sağlık harcamalarında artış görülmektedir. Güney Afrika’da ise kişi başına özel sağlık harcaması yüksektir. Şekil 8’e göre nispeten düşük düzeyde özel sağlık harcaması yapan ülkeler Türkiye ve Hindistan’dır.

Şekil 8. Kişi Başı Özel Sağlık Harcaması (Cari ABD Doları)

Kaynak: World Bank, 2024

BRICS-T ülkelerinin sağlık göstergelerine göre genel olarak Rusya ve Brezilya öne çıkmaktadır. Hindistan ve Güney Afrika ise bu anlamda diğerlerine nazaran düşük bir profile sahiptir. Ancak söz konusu ülkeler sağlık hizmetini uluslararası arenada da sergilemektedir. Bu ülkelerin Medical Tourism Index (2020-2021) sıralamasına göre sunulan raporda 45 ülke içinde yer aldıkları görülmektedir. Tablo 1’de BRICS-T ülkelerinin MTI sıralamasında Hindistan ilk sırada yer almaktadır. Ardından Güney Afrika, Brezilya, Türkiye ve Çin gelmektedir. Rusya ise söz konusu ülkeler içinde en son sıradadır. MTI sıralamasında 45 ülke olup ilk sırada Kanada son sırada ise İran yer almaktadır. Hindistan’ın, gelişmiş bir ülke olan Kanada’ya daha yakın sıralarda olması dikkat çekmektedir. Sağlık göstergelerindeki olumlu performansına rağmen Rusya bu anlamda son sıralardadır.

Tablo 1. Medikal Turizm Endeksi (MTI) Sıralamasına Göre BRICS-T Ülkeleri

MTI Sıralaması	Ülke
10	Hindistan
22	Güney Afrika
28	Brezilya
30	Türkiye
33	Çin
41	Rusya

Kaynak: Medical Tourism Index, 2024

Tablo 1’de görüldüğü üzere BRICS-T ülkeleri sağlık turizmi içinde aktif şekilde bulunmaktadır. Bu ülkeler hem sağlık hizmetini ihraç etmekte hem de ithal etmektedir. Genel anlamda sağlık göstergeleri iyi olup kaliteli sağlık alt yapısına sahip olan ülkeler bu durumlarını değerlendirerek sektörden döviz geliri elde etmektedir. Tablo 2’de BRICS-T’nin Sağlık Hizmeti Dış Ticareti verileri yer almaktadır. Buna göre sağlık hizmetinden en yüksek döviz geliri elde eden ülke Türkiye olup en az döviz geliri elde eden ülke ise Brezilya’dır. Sağlık hizmeti için en fazla harcama yapan ülke Çin olup en az harcama yapan ülke ise Türkiye’dir. Buna göre Türkiye sağlık turizminde nispeten en çok dış fazla veren ülkedir. Çin ise sağlık turizminde en çok dış açık veren ülkedir. Sağlık turizmi dış ticaretinde nispi anlamda dengeli bir profil çizen ülke ise Brezilya’dır. Hindistan Tablo 1’deki MTI sıralamasında diğerlerine göre öne geçmesine rağmen Tablo 2’de sağlık turizmi geliri açısından nispeten ortalama düzeydedir.

Tablo 2. BRICS-T’nin Sağlık Hizmeti Dış Ticareti

2021 Yılı (Milyon ABD Doları)	Sağlık Hizmeti İhracatı	Sağlık Hizmeti İthalatı
Türkiye	1 727.00	21.00
Brezilya	40.41	28.81
Rusya	181.07*	222.1*
Hindistan	123.29	21.16
Çin	1874.43**	3272.65**

Güney Afrika	1528.33***	691.06***
--------------	------------	-----------

Not: * Diğer kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri. ** Kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri. ***Kişisel

Kaynak: WITS, 2024.

Tüm bu bilgiler dışında ülkelerin ulusal sağlık hizmetlerindeki iyileşmenin uluslararası sağlık hizmetine olumlu yansıtacağı algısı her zaman geçerli olmayabilir. Bunun nedeni sağlık hizmetlerinin her ülkede farklı süreçlerle işlemesidir. Sağlık hizmeti evrensel olmasına rağmen sağlık hizmetleri organizasyonu, sağlık sistemleri, teknolojik yapı, kalite, sağlık hizmetlerine erişim, ekonomik ve politik yapı her ülkede farklıdır (Sayar ve Kaya, 2024).

3. LİTERATÜR

Çalışmanın literatür kısmında öncelikle BRICS-T ülkeleri için uygulanan analizlere yer verilmiştir. Daha sonra ise uluslararası hizmet ticaretindeki rekabet gücünü ortaya koymak amacıyla uygulanan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler analizi ile yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Coşkun (2022), BRICS-T ülkelerinin makroekonomik performanslarını karşılaştırmak için ülkelerin ithalat, ihracat, enflasyon, GSYH verilerini (2011-2020) kullanmıştır. WASPAS ve Entropi yöntemlerinden yararlanarak uygulanan analiz sonuçlarına göre, BRICS-T ülkeleri içinde Çin en yüksek performansa, Güney Afrika ise en düşük performansa sahip ülkedir.

Zafar vd. (2022), BRICS ülkelerinde BİT (bilgi ve iletişim teknolojisi), ticaret, turizm, ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik kavramları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. CS-ARDL yönteminden yararlanılarak uygulanan analize göre, BİT'ler sürdürülebilir çevreyi desteklemektedir.

Yaşar ve Bolat (2023), BRICS-T ülkelerini ekonomik performans durumunu ortaya koymayı ve ekonomik bakımdan karşılaştırılmayı amaçlamışlardır. Kişi başına düşen GSMH, mal ve hizmet ihracatı, yüksek teknoloji ihracatı ve mal ve hizmet ithalatı verilerini (2010-2020) kullanmışlardır. Çok kriterli karar verme yöntemlerinden; TOPSİS yöntemi ile analiz edilmiştir. Buna göre, Rusya ve Çin nispeten en iyi ekonomik performansa sahip ülkelerdir. Ancak Güney Afrika ve Hindistan en düşük ekonomik performansa sahip ülkelerdir. Brezilya ve Türkiye'nin ekonomik performansları ise yıllar itibarıyla değişiklik göstermiştir.

Batbaylı (2024), BRICS-T ülkeleri için bilgi ve iletişim teknolojisi ürünleri bakımından bir analiz uygulamıştır. SITC-Rev 3'e göre sınıflandırılan 76 kodlu 12 ürünün 2000-2022 dönemine ait verilerini kullanarak RCA analizi uygulamıştır. Sonuç olarak Çin söz konusu ürünlerde rekabet gücüne sahiptir. Türkiye, Hindistan, Rusya ve Güney Afrika bazı ürünlerde rekabet üstünlüğü elde etmesine rağmen Brezilya hiçbir ürün grubunun ihracatında dünyaya karşı uzmanlaşmamıştır.

Demir (2020), BRICS-T ülkelerinin dış ticaret verilerini (2010-2019) incelemiştir. Daha sonra söz konusu ülkeler arasındaki dış ticaret verilerinin gelişimini karşılaştırmıştır. Yoğunluk endekslerinden yararlanılarak elde edilen analiz sonuçları neticesinde, BRICS-T arasında uygulanan ikili ticarete göre dış ticaret verileri BRICS ülkeleri lehinedir. Ayrıca buna göre Türkiye dış ticaret açığı vermektedir.

Özdemir ve Buzdağlı (2019), seçilmiş G20 ülkelerinde uluslararası sağlık turizmi rekabet gücünü incelemiştir. Balassa ve Vollrath Endeksleri yardımıyla RCA (açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler analizi) analizi uygulanmıştır. Sonuçlar neticesinde Türkiye'nin sağlık turizmi hizmetindeki rekabet gücü ABD, İngiltere, Hindistan, Meksika ve Brezilya'ya göre yüksektir. Rekabet gücü açısından en düşük değere sahip ülke ise Kanada'dır.

Batbaylı (2022), Türkiye'nin uluslararası sağlık hizmetindeki rekabet gücünü RCA endeksleri ile analiz etmiştir. 2003Ç1-2019Ç4 dönemindeki sağlık turizmi geliri ve gideri veri olarak alınmıştır. İhracat-İthalat Oranı endeksi ile hesaplanan sonuçlara göre Türkiye uluslararası sağlık turizmi hizmetinde rekabet gücüne sahiptir.

Algieri (2018), EU-28 ülkelerinin turizm sektöründeki uzmanlaşma düzeyini incelemek için turizm geliri ve giderleri verilerinden yararlanmıştır. Bu bağlamda uluslararası rekabet gücünü analiz etmek için Balassa endeksi kullanılmıştır. Buna göre, ülkeler turizm sektöründe uluslararası rekabet gücüne sahiptir.

Kuşat (2019), Türkiye ve beş ülke üzerine turizm hizmeti rekabet gücünü araştırmıştır. Turizm geliri ve giderleri veri olarak dikkate alınmış, Balassa Endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı Endeksi yardımıyla analiz uygulanmıştır. Sonuç olarak Türkiye turizm sektöründe ihracat rekabet gücüne sahip olup bu alanda uzmanlaşmıştır.

Bobirca ve Miclaus (2007), Romanya ile Bulgaristan'da uluslararası hizmet ticaretinde rekabet gücünü hesaplamışlardır. Karşılaştırmalı ihracat performansı endeksi, ticaret açıklık ve ihracat benzerlik RCA analizleri kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, ülkeler EU-25 ülkeleri içinde taşımacılık hizmet ticaretinde uzmanlaşma göstermişlerdir.

4. YÖNTEM VE BULGULAR

Rekabet gücü, mal ve hizmet ticaretinde ihracat ağırlıklı ticaret yapan ülkelerde nispi anlamda rekabet avantajına zemin hazırlamaktadır (Porter, 1990). Bununla birlikte rekabet gücü ülkelerin üretkenliğini, ulusal ve uluslararası ticarete ülkenin başarısını ve ekonomik performansını olumlu olarak ortaya koymaktadır (Keser ve Ay, 2016: 243). Dolayısıyla ülkeler hizmet, yeni teknoloji, kalite, bilgi, beceri, beşeri sermaye ve uzmanlaşma sayesinde dış ticarete rekabet gücü elde edebilmektedir (Bobirca ve Miclaus, 2007: 123). Rekabet gücünü arttırmak için alternatif yollar deneyen ekonomiler hizmet ticaretinde uzmanlaşma yoluna gitmiştir (Marelli ve Signorelli, 2011: 137). Sağlık hizmeti de bu hizmetlerin başında gelmektedir.

Bir ülkenin rekabet gücünü belirlerken, ürün veya hizmet grupları üzerine açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler (Revealed Comparative Advantages-RCA) analizi uygulanması yaygındır. Bu nedenle çalışmada RCA yöntemlerinden olan Net Ticaret Endeksi (Ticarette Uzmanlaşma Endeksi) ve İhracat-İthalat Oranı Endeksi kullanılmıştır. 2021 yılı için uygulanan analizdeki veriler; sağlık turizmi geliri, sağlık turizmi gideri, toplam ihracat ve toplam ithalat verileri olup WTO (World Trade Organisation) ve WITS (World Integrated Trade Solution) veri sitelerinden elde edilmiştir.

Net Ticaret Endeksi (Ticaret Uzmanlaşma Endeksi (NTI)), bir ülkenin ticaret uzmanlık seviyesini göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle bir ekonomideki ticaretin avantajını hesaplar, net ticaret değeri ile toplam ticaret hacmini oranlamaktadır. Şu şekilde hesaplanmaktadır (Jelacic, 2020:72; Balassa ve Noland, 1989: 175):

$X_k^j \rightarrow j$ ülkesinin k malı ihracatı, $X_t^j \rightarrow j$ ülkesinin toplam ihracatı, $M_k^j \rightarrow j$ ülkesinin k malı ithalatı, $M_t^j \rightarrow j$ ülkesinin toplam ithalatı.

$$NTI = (X_k^j - M_k^j) / (X_t^j + M_t^j)$$

Elde edilen sonuç pozitif değer alırsa net ihracatçı, negatif değer alırsa net ithalatçıdır. Sonuçlar -1 ile +1 arasında olup; -1 söz konusu ülkede sadece ithalat yapıldığını, +1 söz konusu ülkede sadece ihracat yapıldığını ve 0 değeri ise dengeli ticaret gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. -1 değeri ülkenin söz konusu mal/hizmet ticaretinde en dezavantajlı, +1 değeri ise

ülkenin söz konusu mal/hizmet ticaretinde en avantajlı olduğu durumu göstermektedir (Amighini, 2005: 211).

İhracat-İthalat Oranı Endeksi (EIRI), ihracatta uzmanlaşma seviyesini ortaya koyar ve belli bir t dönemindeki EIRI analizi şu şekilde hesaplanmaktadır (Saboniene, 2009: 52):

$$EIRI: \ln (X_k^j / X_t^j) / (M_k^j / M_t^j)$$

Elde edilen sonucun yorumu :

EIRI > 0,50 ; rekabet gücü yüksek (Uzmanlaşma var)

-0,50 < EIRI < 0,50 ; rekabet gücü marjinal sınırdadır (Uzmanlaşma marjinal sınırdadır)

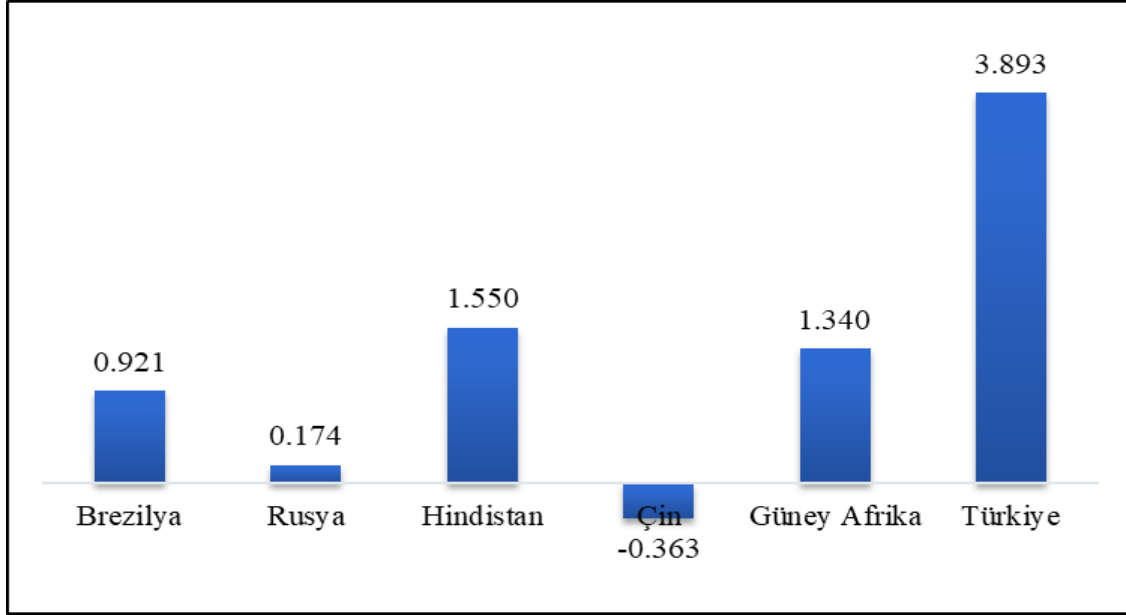
EIRI < -0,50 ; rekabet gücü düşük (Uzmanlaşma yok)

Tablo 3'te BRICS-T ülkelerinin RCA analizine göre elde edilen sağlık turizmi dış ticaretinde uzmanlaşma düzeyi değerleri yer almaktadır. İhracat-İthalat Oranı Endeksi sonucuna göre, Brezilya, Hindistan, Güney Afirka ve Türkiye'nin sağlık turizminde uzmanlaşması vardır. Rusya ve Çin'in ise uzmanlaşması marjinal sınırdadır kalmıştır. Net Ticaret Endeksi sonucu ise İhracat-İthalat Oranı Endeksi sonuçlarını destekleyecek şekilde bulunmuştur. NTI analizinde bulunan değerler, Brezilya, Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'nin sağlık turizmi dış ticaretinde uzmanlaştığını, Rusya ve Çin'in ise uzmanlaşmadığını göstermektedir.

Tablo 3. BRICS-T Ülkelerinin Sağlık Turizmi Dış Ticaretindeki Uzmanlaşma Düzeyi

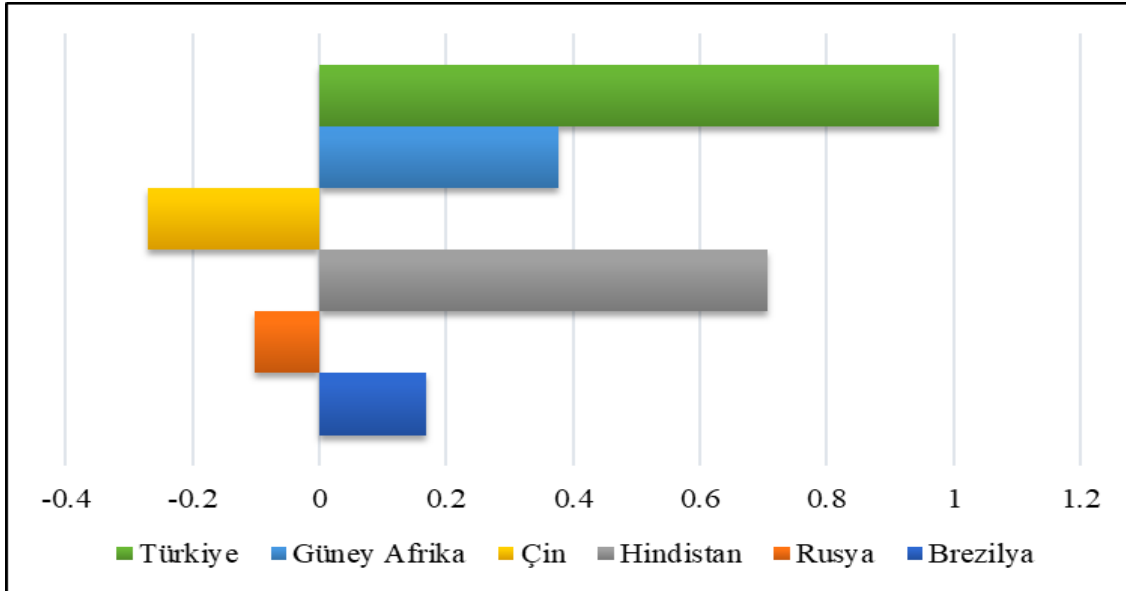
	EIRI	NTI
Brezilya	0.921	0.167
Rusya	0.174	-0.101
Hindistan	1.549	0.707
Çin	-0.362	-0.271
Güney Afrika	1.340	0.377
Türkiye	3.893	0.975

Şekil 9 BRICS-T ülkelerinin İhracat-İthalat Oranı Analizi sonuçlarını daha belirgin olarak göstermesi amacıyla verilmiştir. Türkiye bu konuda diğerlerine nazaran öne çıkmış ve ülkenin sağlık turizminde daha fazla uzmanlaşması olduğu görülmektedir. Çin en düşük değeri olarak grafiğin negatif kısmında kalmıştır.

Şekil 9. İhracat-İthalat Oranı Endeksi Sonuçları

Şekil 10'da ise Net Ticaret Endeksi sonuçları Şekil olarak gösterilmiştir. Ülkelerin net ihracatçı veya net ithalatçı olduklarını da gösteren NTI analizine göre, 0 ekseninin sol tarafında kalan Çin ve Rusya sağlık turizminde net ithalatçıdır. Grafiğin sağ kısmında kalan Türkiye, Güney Afrika, Hindistan ve Brezilya ise sağlık turizminde net ihracatçıdır.

Şekil 10. Net Ticaret Endeksi Sonuçları

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

BRICS-T ülkeleri kendilerine has özellikleri sebebiyle dünyada öne çıkan ülkeler olmuşlardır. Ekonomik büyüme, yoğun nüfus, petrol üretimi gibi unsurlar söz konusu ülkelerin ekonomik performanslarına olumlu yansımıştır. Dolayısıyla bu ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri dünya ekonomisinden büyük bir pay almıştır. BRICS-T ülkelerinin küresel ticarete söz sahibi olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Gelişmekte olan bu ülkeler gelişmiş ülkelerin de dikkatini

çekmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin alternatif gelir kaynağı araması, diğerleri gibi, BRICS-T ülkelerini de hizmet ticaretini geliştirmeye itmiştir. Sağlık hizmeti, turizm hizmeti, eğitim hizmeti, bilişim hizmeti, sigortacılık hizmeti, danışmanlık hizmeti, finans hizmeti vb. sektörler alternatif döviz kazancı için başvurulan uluslararası hizmet ticareti sektörleridir.

Çalışmada BRICS-T ülkelerinin sağlık hizmeti incelenmiştir. Bu nedenle öncelikle ülkelerin sağlık göstergeleri değerlendirilmiştir. Ardından sağlık turizmi verileri değerlendirilip sağlık turizminde uzmanlaşmış uzmanlaşmadıkları test edilmiştir. Sağlık göstergelerinin iyi olması sağlık hizmetini ulusal ve uluslararası alanda sunabilmeye olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda BRICS-T ülkelerinin sağlık göstergeleri incelendiğinde; hastane yatak sayısı, doktor sayısı, hemşire sayısı Rusya ve Çin'de nispeten fazladır. Doğumda yaşam beklentisi en yüksek olan ülke Türkiye, Çin ve Brezilya'dır. Brezilya, Güney Afrika ve Rusya GSYH içinden sağlık harcamalarına daha çok pay ayırmaktadır. Kamusal anlamda sağlık harcamalarına en çok payı ayıran ülke Güney Afrika olmuştur. En az payı ayıran ülke ise Hindistan olarak görülmektedir. Hindistan hem kamu hem de özel sağlık harcaması bakımından diğer ülkelerden daha düşük düzeydedir. Bebek ölüm oranı en düşük olan ülke Rusya, Türkiye ve Çin'dir. Bu ülkelerin Medikal Turizm Endeksi sıralamasında ise Hindistan, Güney Afrika, Brezilya ve Türkiye öne çıkmaktadır. Çin ile Rusya MTI sıralamasında 45 ülke içinde son sıralarda iken aynı zamanda, BRICS-T ülkeleri içinde de öne geçememişlerdir. Ayrıca bu ülkelerin sağlık turizmi bakımından gelir ve giderleri incelendiğinde en avantajlı ülkenin Türkiye olduğu, en dezavantajlı ülkenin ise Çin olduğu görülmektedir.

Ülkelerin açıklanan verileri bu şekilde iken sağlık göstergelerindeki pozitif performans, sağlık turizminde pozitif olmayabiliyor. Bunun nedeni her ne kadar sağlık hizmeti evrensel de olsa sağlık sistemlerinin, teknolojik yapının, sağlık hizmeti organizasyonlarının ve ekonomi-politik yapının ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir. RCA analizi ile test edilen bu duruma göre; Brezilya, Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'nin sağlık turizminde rekabet gücü yüksektir ve ülkeler dış ticarete uzmanlaşma yakalamışlardır. Rusya ve Çin'in ise uzmanlaşması (rekabet gücü) marjinal sınırdadır. Ancak net ticaret endeksi sonuçlarına göre, Türkiye, Hindistan, Güney Afrika ve Brezilya sağlık turizminde net ihracatçı iken, diğerleri net ithalatçıdır. Her iki endeks sonuçları hemen hemen birbirine yakın olup birbirlerini desteklemektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlar Özdemir ve Buzdağlı (2019) ve Batbaylı (2022) çalışmaları ile örtüşmektedir.

Sonuç olarak, çalışmanın tümü değerlendirildiğinde, Türkiye ve Brezilya'nın sağlık altyapısının sağlık turizmine olumlu yansıdığı söylenebilir. Öte yandan ülkelerin sağlık göstergelerinin iyi olması her zaman uluslararası sağlık hizmetine yansımayaabilir, buna örnek olarak Rusya için elde edilen sonuç verilebilir. Rusya'da sağlık göstergeleri nispeten olumlu olmasına rağmen, sağlık turizminde uzmanlaşması marjinal sınırdaki kalmış ve NTI analizine göre ülke net ithalatçıdır. Diğer yandan Hindistan sağlık göstergelerinde olumlu bir performans sergilememesine rağmen sağlık turizmi dış ticaretinde uzmanlaşmıştır ve ülke net ihracatçıdır. Bunun nedeni ülkelerde uygulanan politikaların farklılık göstermesi olabilir. Hindistan'da sağlık turizmine yapılan yatırımlar, genel olarak, özel sektör ağırlıklıdır.

Söz konusu ülkelerin dünya sağlık turizmi ihracatından ve katma değerinden daha fazla pay alabilmesi için; sağlık turizminde rekabet gücünü arttırırken sağlık altyapısını, dolayısıyla sağlık göstergelerini iyileştirmesi gerekmektedir. Bunun için de tıp teknolojisine, markalaşmaya, tanıtıma ve inovasyona daha fazla yatırım yapmak önem arz etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that she has no conflict of interest.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support

KAYNAKÇA

- Aich, A., ve Banerjee, K. (2023). Health Care Service Trade in The South East Asian Region: Particularly in BIMSTEC. *International Journal of Advance and Innovative Research*, 10 (1 II), 24-31.
- Algieri, B., Aquino, A. ve Succurro, M. (2018). International Competitive Advantages in Tourism: An Eclectic View. *Tourism Management Perspectives* 25, 41-52.
- Atalay, H. N., Yücel, Ş. ve Yücel, R. (2024). Sağlık Turizmi. M. Can Yardımcı, Fatih Çemrek, Şule Batbaylı (Ed.), *Sağlık Ekonomisinde Güncel Konular ve Tartışmalar* içinde (278-292). ISBN: 978-625-6637-76-4, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Balassa, B., ve Noland, M (1989). The Changing Comparative Advantage Of Japan and The United States. *Journal of the Japanese and International Economies* 3, 174-188.
- Batbaylı, Ş. (2022). Türkiye'nin Uluslararası Sağlık Turizmindeki Rekabet Gücünün Ekonomik Büyüme Etkisi: Ampirik Bir Analiz. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 365-382. <https://doi.org/10.37093/ijisi.983504>.
- Batbaylı, Ş. (2024). BRICS Ülkeleri ile Türkiye'nin Bilgi ve İletişim Teknolojisi Ürünlerinin Dış Ticaretinde Rekabet Gücü ve İhracatında Uzmanlaşma. *UYSAD 13. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Bilimler Kongresi*, 20-21 Nisan 2024, İstanbul, Türkiye.
- Batbaylı, Ş. ve Ertürk, E. (2024). Uluslararası Hizmet Ticareti Olarak Sağlık Hizmeti İhracatı ile Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 336- 364.
- Bobirca, A, ve Miclaus, P. G. (2007). A Multilevel Comparative Assessment Approach to International Services Trade Competitiveness: The Case of Romania and Bulgaria. *World Academy of Science, Engineering and Technology. International Journal of Economics and Management Engineering*, 1(6), 122-127.
- Bulut, H., ve Doğan, A. R. (2020). Rekabet Gücü ve Büyüme İlişkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries*, 4(1), 126-144.
- Coşkun, A. E. (2022). BRICS-T Ekonomilerinin Makroekonomik Performanslarının Değerlendirilmesi: Entropi Tabanlı WASPAS Yaklaşımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(45), 1320-1340.
- Demir, M. A. (2020). BRICS Ülkelerinde Ticari Dinamikler: Türkiye İle BRICS Grubu Ülkelerin Ticari Yoğunluk Analizi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, TBMM 100. Yıl Özel Sayısı, 109-133.
- Dumrul, Y., ve Kılıçarslan, Z. (2022). BRICS Ülkelerinin Hizmet Ticaretinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükleri. *Fiscaoeconomia* E-ISSN: 2564-7504, 6(1), 99-117.
- Jelacic, E (2020). *Sustainability of Forest-Based Industries in The Global Economy Proceedings of Scientific Papers*. Woodema, İ. A. -International Association For Economics and Management in Wood Processing and Furniture Manufacturing. Vinkovci, Croatia, Croatia: Woodema, İ.A.-International Association For Economics and Management In Wood Processing And Furniture Manufacturing, University of Zagreb, Faculty of Forestry, Competence Centre, Ltd.
- Keser, H. Y., ve Ay, S. (2016). Comparative Advantage of Turkey in Freight Transportation Sector: In Comparison With BRIC Countries. *13th International Scientific Conference on Economic ve Social Development: Book of Proceedings*, Barcelona, 242-251.
- Kuşat, N. (2019). Türkiye Turizm Sektörünün Dünya Sektör Liderleri Karşısındaki Rekabet Gücü. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 141-165.
- Marelli, E., ve Signorelli, M. (2011). China And India: Openness, Trade and Effects on Economic Growth. *European Journal of Comparative Economics*, 8(1), 129-154.
- MTI. (2024). Medical Tourism Index. 2020-2021 MTI Overall Ranking. 15.05.2024 tarihinde <https://www.medicaltourism.com/mti/home> adresinden alındı.
- Mathers, C. D., Murray, C. J., Salomon, J. A., Sadana, R., Tandon, A., Lopez, A. D. ve Chatterji, S. (2003). Healthy Life Expectancy: Comparison of OECD Countries in 2001. *Australian and Zealand Journal of Public Health*, 5-11.

Özdemir, D., ve Buzdağlı, Ö. (2019). Sağlık Turizminde Uluslararası Rekabet Gücü: Seçilmiş G20 Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *İKSAD 4. International Congress Of Social Sciences: Final Papers Proceedings* (161–174). İKSAD.

Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review* (March-April), 73-91.

Roman, M., Roman, M. ve Wojcieszak-Zbierska, M. (2023). Health Tourism-Subject of Scientific Research: A Literature Review and Cluster Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1):480.

Saboniene, A. (2009). Lithuanian Export Competitiveness: Comparison With Other Baltic States. *Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics* (2), 49-57.

Sayar, B. ve Kaya, M. V. (2024). Sağlık Hizmetlerinin Ekonomik Yönü. Can Yardımcı, Fatih Çemrek, Şule Batbaylı (Ed.), *Sağlık Ekonomisinde Güncel Konular ve Tartışmalar* içinde (278-292). ISBN: 978-625-6637-76-4, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Soare, I. ve Zugravu, G. A. (2014). The SPA Tourism Perception in Romania. *Annals of "Dunarea De Jos" University of Galati Fascicle I. Economics and Applied Informatics*, 20(2), 99–108.

WHO. (2021). Definitions and Metadata, World Health Organization. 03.05.2024 tarihinde <https://www.who.int/whosis/whostat2006definitionsandmetadata.pdf> adresinden alındı.

World Bank. (2024). World Bank Data. 15.05.2024 tarihinde <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> adresinden alındı.

WTO. (2021). World Trade Organization. Health ve Social Services. 30.03.2024 tarihinde https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/health_social_e/health_social_e.htm adresinden alındı.

WITS. (2024). World Integrated Trade Solution, Statistics, 30.03.2024 tarihinde <https://wits.worldbank.org/wits/wits> adresinden alındı.

Yaşar, F., ve Bolat, İ. (2023). BRICS Ülkeleri ile Türkiye'nin Ekonomik Performansının Dış Ticaret Verileri Kapsamında TOPSIS Yöntemi ile İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, 16(2), 182-194.

Zafar, S. Z., Zhilin, Q., Mabrouk, F., Ramirez-Asis, E., Alzoubi, H. M., Hishan, S. S., ve Michel, M. (2022). Empirical Linkages Between ICT, Tourism and Trade Towards Sustainable Environment: Evidence From BRICS Countries. *Economic Research-Ekonomska Istraşivanja*, 1-22.